"OILA VA GENDER" ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

xalqaro ilmiy jurnali

Society, Gender and Family in Central Asia
international academic peer reviewed journal

Общество, гендер и семья в Центральной Азии
международный научный рецензируемый журнал

2024/3 (12)

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO'YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e'lon qilinishi mumkin bo'lgan jurnal sifatida ro'yxatga olingan.

DOI: 26739/2118-9998

ISSN 2049-3630 **TOSHKENT**

TAHRIR HAY'ATI RAISI:
EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna *(Bosh muharrir) – pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:
NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
SAIDOVA Galina Karimovna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SHOUMAROV G'ayrat Baxramovich – *psixologiya fanlari doktori, professor.*
ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich *(Bosh muharrir o'rinbosari) – iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
BEKMURADOV Adham Sharipovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
MA'RUFOVA Gulnora Mahmudovna – *Oliy Majlis Senatining Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi a'zosi, senator.*
MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
RAHIMOVA Nigina Xayrullayevna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SAIDOV Akmal Xolmatovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*
YAKUBJANOVA Dilobar Batirovna – *pedagogika fanlari doktori, dotsent.*
TASHMUXAMEDOVA Diloram Gafurjanovna – *tibbiyot fanlari nomzodi.*
ZOXIDOV Azamat Azamjonovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
ZIYAYEV Azamad Xamidovich – *tarix fanlari doktori, professor.*
ABDUSAMATOV Xasanboy Usmonjon o'g'li – *psixologiya fanlari doktori.*
TO'RAQULOV Ulug'bek Xolbutayevich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:
Эгамбердиева Нодира Мелибаевна *(Главный редактор) – доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:
Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*
Саидова Галина Каримовна – *доктор экономических наук, профессор.*
Шоумаров Гайрат Бахрамович – *доктор психологических наук, профессор.*
Абдураманов Хамид Худайбергенович *(Заместитель главного редактора) – доктор экономических наук, профессор.*
Бекмурадов Адхам Шарипович – *доктор экономических наук, профессор.*
Маъруфова Гулнора Махмудовна – *сенатор, член Комитета Сената Олий Мажлиса по вопросам женщин и гендерного равенства.*
Мусурманова Айниса Мусурмановна – *доктор педагогических наук, профессор.*
Рахимова Нигина Хайруллаевна – *доктор экономических наук, профессор.*
Саидов Акмал Холматович – *доктор юридических наук, профессор.*
Якубжанова Дилобар Батировна – *доктор педагогических наук, доцент.*
Ташмухамедова Дилорам Гафуржановна – *кандидат медицинских наук.*
Зохидов Азамат Азамжонович – *доктор экономических наук, профессор.*
Зияев Азамад Хамидович – *доктор исторических наук, профессор.*
Абдусаматов Хасанбой Усмонжон угли – *доктор психологических наук.*
Туракулов Улугбек Холбутаевич – *доктор философии педагогических наук (PhD)*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:
Egamberdiyeva Nodira Melibayevna
(Editor-in-Chief) – Doctor of Pedagogical sciences, Professor.

MEMBERS OF THE EDITING BOARD:
Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*
Saidova Galina Karimovna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Shoumarov Ghayrat Bakhramovich – *Doctor of Psychological sciences, Professor.*
Abduramanov Khamid Khudaybergenovich *(Deputy Editor-in-Chief) – Doctor of Economic sciences, Professor.*
Bekmuradov Adkham Sharipovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Marufova Gulnora Makhmudovna – *Senator, Member of the Senate Committee of the Oliy Majlis on Women and Gender Equality.*
Musurmanova Aynisa Musurmanovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*
Rakhimova Nigina Khayrullayevna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Saidov Akmal Kholmatovich – *Doctor of Juridical sciences, Professor.*
Yakubjanova Dilobar Batirovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor.*
Tashmukhammedova Diloram Ghafurjanovna – *Candidate of Medical sciences.*
Zokhidov Azamat Azamjonovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Ziyayev Azamad Khamidovich – *Doctor of Historical sciences, Professor.*
Abdusamatov Khasanboy Usmonjon ugli – *Doctor of Psychological Sciences.*
Torakulov Ulugbek Holbutayevich – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)*

XALQARO TAHRIR HAY'ATI:

Doktor Rashmini Koparkar,
Rossiya va Markaziy Osiyoni o'rganish markazi dotsenti
Xalqaro tadqiqotlar maktabi,
Javoharlal Neru universiteti,
Nyu-Dehli, Hindiston

Artamonova Yekaterina Iosifovna,
Chelyabinsk davlat madaniyat instituti,
pedagogika fanlari doktori, professor

Doktor Priti Kesavan,
Texnologiya fakulteti boshlig'i,
London biznes va moliya maktabi,
Singapur

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Доктор Рашмини Копаркар,
Доцент Центра исследований России и Центральной Азии,
Школа международных исследований,
Университет Джавахарлала Неру,
Нью-Дели, Индия

Артамонова Екатерина Иосифовна,
Челябинский государственный институт культуры,
доктор педагогических наук, профессор

Доктор Прити Кесаван,
Руководитель Технологического факультета
Лондонская школа бизнеса и финансов, Сингапур

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Dr. Rashmini Koparkar
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Artamonova Yekaterina Iosifovna
Chelyabinsk State Institute of Culture
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Dr. Preethi Kesavan
Head, School of Technology
London School of Business and Finance, Singapore

MENEJMENT

Иноятова С.Р. Сравнительный анализ эффективности тренинговой программы по усовершенствованию профессионально-важных качеств у лидеров молодежи................................4

SOTSIOLOGIYA

Butayeva X.Y. Yetim va ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarni oilaviy bolalar uyi sharoitiga moslashtirishning sotsiologik xususiyatlari 10

Kadirova Z.A., Gaziyeva S.S. Intellektual migratsiyani tadqiq etishning konseptual asoslari 14

Norboyeva S.M. Talabalarda ma’naviy kompetensiyalarni rivojlantirishda gender tenglik va farqlarni hisobga olishning nazariy asoslari...21

OILA VA JAMIYAT

Xatamov B.Q. O‘smirlar ijtimoiylashuvida virtual olam vositalaridan foydalanishga qaratilgan kompetensiyaviy yondashuv mezonlari...26

Rahimova M. Oilaga kelinning moslashish jarayonini psixologik jihatdan tadqiq etish 32

Sadullayev Sh. Ayollarda oila-ish balansi ko‘rsatkichini shakllantirishning metodologik jihatlari 37

PSIXOLOGIYA

Султанова А.А. Стоит ли замалчивать о проблемах суицида в Узбекистане? 44

Ismaylova R. Oilaviy zo‘ravonlikdan jabrlangan shaxslar bilan ishlashda kognitiv xulq-atvor terapiyasi texnikalarining imkoniyatlari 51

Sharapova D.B. ‘Housewife syndrome’ as a psychological problem 57

Axmedova D.O. Migrantlarning yangi sharoitlarga ijtimoiy-psixologik moslashuvining nazariy tahlili 68

Nurbayeva X.U. Gender identifikatsiyaning etnomadaniy xususiyatlari 74

ILMIY YANGILIKLAR VA TAHLILLAR

Ochilova B.M. Ta’lim – gender tengligini ta’minlashda kuchli vosita...79

Djoldasova S. Ayollarning biznesdagi huquq va imkoniyatlarini kengaytiruvchi biznes modellar........88

Komilova X.T. Xotin-qizlarni ilm-fan taraqqiyotidagi faoliyati mazmuni va tahlil...............................96

Suvankulov M. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ichki ishlar organlari va fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlariga oid normalari tahlili..102

Nurdinova Sh. Migratsiyaning feminizatsiyalashuvi va uning iqtisodiy-ijtimoiy ta’siri 108

Nurmatova N.U. Vitagen ta’lim texnologiyasi asosida o‘quvchi qizlarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish 115

Shoiraxon Nurdinova,
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi huzuridagi Ijtimoiy himoyani rivojlantirish instituti bo'lim boshlig'i, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

MIGRATSIYANING FEMINIZATSIYALASHUVI VA UNING IQTISODIY-IJTIMOIY TA'SIRI

Annotatsiya. *Migratsiyaning feminizatsiyalashuvi zamonaviy global migratsiya modellarida muhim hodisa sifatida paydo boʻlgan, turli sabablarga koʻra mustaqil ravishda koʻchib yurgan ayollar sonining ortishi bilan tavsiflanadi. Mazkur maqolada ushbu tendensiyaning taʼsiri oʻrganiladi. Unda ayollar migratsiyasi nafaqat oila tuzilmalarini oʻzgartiribgina qolmay, balki oʻz mamlakatlaridagi uy xoʻjaliklarining moliyaviy barqarorligi uchun juda muhim boʻlgan pul oʻtkazmalari orqali iqtisodiyotga qoʻshadigan hissasi tahlil qilinadi.*

Tayanch soʻzlar: *migratsiya, mehnat migratsiyasi, migrant, ayollar, moliyaviy barqarorlik, migratsiyaning feminizatsiyalashuvi, tendensiya.*

Аннотация. *Феминизация миграции характеризуется увеличением количества женщин, самостоятельно перемещающихся по разным причинам, возникшим как важное явление в современных глобальных моделях миграции. В этой статье рассматривается влияние этой тенденции. В ней миграция женщин не только изменила структуру семьи, но и изменила финансовые показатели домашних хозяйств в своих странах.*

Ключевые слова: *миграция, трудовая миграция, мигрант, женщины, финансовая стабильность, феминизация миграции, тенденция.*

Annotation. *The feminization of migration has become an important trend in modern global migration. This trend is defined by the growing number of women who migrate independently for various reasons. This article investigates the impact of the feminization of migration and examines how women's migration not only alters family structures but also plays a significant role in the economy through remittances. These remittances are crucial for the financial stability of households in their home countries.*

Key words: *migration, labor migration, migrant, women, financial stability, feminization of migration, trend.*

Kirish. Ayollar migratsiyasi yoki "migratsiyaning feminizatsiyalashuvi" xotin-qizlar migratsiya qilishi tendensiyasini anglatadi. Dastlab, ayollar xorijdagi turmush oʻrtoqlari yoki oila aʼzolariga hamroh sifatida migratsiya jarayonida ishtirok etgan boʻlsalar, globallashuv natijasida mustaqil ravishda migratsiyaning bir boʻlagiga aylandilar. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqtisodiy va Ijtimoiy Kengashi maʼlumotlariga koʻra, 1990-yillarda xalqaro migrantlar orasida xotin-qizlar soni 75 mln nafarni tashkil etgan. 2020-yilga kelib, mazkur koʻrsatkich 1,8 baravar ortib, 134 mln nafarga yetgan. Bu ortish, asosan, mehnatga layoqatli yoshdagi xotin-qizlar hisobiga toʻgʻri keladi. Xalqaro Mehnat Tashkiloti maʼlumotlariga koʻra,

xotin-qizlarning 70 mln nafari mehnat migrantlari ekanligi qayd etilgan[1].

So'nggi yillarda O'zbekistondan mehnat migratsiyasi ortib bormoqda. O'z navbatida, migratsiya jarayonida xotin-qizlarning ishtiroki ham ortgan. Migratsiya feminizatsiyalashuvining dolzarbligi xalqaro migratsiya jarayonida ayollar xavfsizligi, inson huquqlari va global taraqqiyotga ta'siri nuqtayi nazaridan ortib bormoqda. Xavfsiz migratsiyani rag'batlantirish, odam savdosining oldini olish, migratsiyadan qaytgan ayollarni jamiyatga reintegratsiya qilish va migratsiya feminizatsiyalashuvining sabablarini aniqlash va salbiy oqibatlarini bartaraf etish borasida 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash" va "Xavfsiz, tartibli va qonuniy mehnat migratsiyasini ta'minlash hamda samarali migratsiya siyosatini yuritish" bo'yicha ko'rsatib o'tilgan maqsadlar mazkur masala dolzarbligi O'zbekistonda tobora ortib borayotganiga asos bo'ladi.

Maqsad va uni asoslash. Mazkur maqola ayollarning migratsiya oqimlarida ortib borayotgan ishtirokini va bu tendensiyaning oqibatlarini tushunishga qaratilgan. Shuningdek, ayollar migratsiyasining tarixiy ko'rinishi, ularning vaqt o'tishi bilan rivojlanishi va hozirgi tendensiyalarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Migratsiyaning feminizatsiyalashuvi hozirgi globallashuv davridan oldingi tarixiy ildizlarga ega. So'nggi to'rt asrdan ko'proq vaqt davomida ayollar global migratsiyaning bir qismi bo'lib kelgan. Yevropa imperiyasi barpo etilishining dastlabki davrida ko'plab migrantlar majburiy mehnatga jalb qilingan. Afrikalik majburiy migrantlar orasidagi xotin-qizlar tarkibi vaqt o'tishi bilan o'zgarib turgan. XIX va XX asr boshlarida esa xalqaro migrantlar, asosan, ko'chmanchi mustamlakachilardan iborat bo'lgan. Bu migrantlar orasida ko'pincha erkaklar birinchi bo'lib ko'chib o'tishgan, keyinchalik ayollar ham ularga hamrohlik qilgan. 1920-yillarning o'rtalaridan boshlab ko'plab mamlakatlarda migratsiyani tartibga solishning kuchayishi global migratsiyaning gender muvozanatiga olib keldi. Milliy qonunlar erkaklar ustunlik qiladigan mehnat migratsiyasini tobora cheklab qo'ygani sababli ayollar va oilalar migrant aholining katta qismiga aylandi. Natijada global migratsiya oqimidagi ayollar ulushining o'sishi erkak mehnat migrantlarining nazorati bilan bir qatorda ularning turmush o'rtoqlari, qochqinlar va boshqa mamlakatlarga ko'chib o'tayotgan ayollar sonida ham ortish kuzatildi[2]. Erkaklar kabi ayollarning migratsiyasi ham ish bilan bog'liq. Bunda mehnat imkoniyatlari, qishloq va shahar yoki rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi ish haqi farqlari muhim ahamiyatga ega.

Ko'plab mamlakatlarda yuqori darajada ayollarga xos yoki feminenlashgan sektorlarda (sog'liqni saqlash, uy ishlari, ko'ngilocharlik, ishlab chiqarish/to'qimachilik sektori) ish o'rinlariga talab ortib borishi natijasida ayollarning migratsiyadagi ishtiroki ham ortadi[3]. Biroq gender nuqtayi nazaridan turmush qurishni ayollarning harakatchanligiga ta'sir qiluvchi omil sifatida ko'rish mumkin[4].

Migratsiya nazariyasida qo'llanadigan atamalarda tarafkashlikni kuzatish mumkin: migrant atamasi "g'arblik yoki oq tanli bo'lmagan, elita bo'lmagan subyektlar"ga, ekspat esa "g'arblik" mustamlakachilik o'tmishiga ega kishilarga qo'llanadi[5]. Shuningdek, interseksional nuqtayi nazardan "ekspat" atamasi ko'proq erkaklarga, "migrant" atamasi "malakasiz" ma'nosida ayollarga nisbatan ko'proq qo'llangani kuzatiladi.

Garchi ayollar xalqaro migrantlarning katta va ortib borayotgan qismini tashkil etsa-da, ilmiy adabiyotda ayollarning harakatchanligi e'tibordan chetda qolgan. 1990 va 2000-yillarga oid 195 ta mamlakatda xalqaro migratsiyaning gender bo'yicha ko'rsatkichlari tahlil qilinganda, OECD mamlakatlarida yuqori malakali ayollar erkaklarga qaraganda yuqori ko'rsatkichlariga egaligi qayd etilgan[6].

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Migratsiyaning feminizatsiyalashuvi iqtisodiy va

---

[1] Celine Bauloz et al., "Gender and Migration: Trends, Gaps and Urgent Action," *World Migration Report* 2024, no. 1 (April 2024): e00038, https://doi.org/10.1002/wom3.38.

[2] Katharine M. Donato and Donna Gabaccia. The Global Feminization of Migration: Past, Present, and Future. *Migration Policy Institute* 1 (2016).

[3] Nicola Piper. Feminization of Migration and the Social Dimensions of Development: The Asian Case, in *Globalisation and Migration* (Routledge, 2013), 60–76, https://api.taylorfrancis.com/content/chapters/edit/download?identifierName=doi&identifierValue=10.4324/9781315876443-4&type=chapterpdf

[4] Veena N. Thadani and Michael P. Todaro. Female Migration: A Conceptual Framework, in *Women In The Cities Of Asia* (Routledge, 1984).

[5] Mawuna Remarque Koutonin. Why Are White People Expats When the Rest of Us Are Immigrants, *The Guardian* 13, no. 05 (2015): 2013.

[6] Frédéric Docquier, B. Lindsay Lowell, and Abdeslam Marfouk. A Gendered Assessment of Highly Skilled Emigration. *Population and Development Review* 35, №2 (June 2009): 297–321, https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2009.00277.x.

ijtimoiy-psixologik jihatdan ahamiyatli bo'lib, o'z navbatida, an'anaviy gender rollari o'zgarishiga va oila dinamikasiga ta'sir qiladi. Ayollar "boquvchi" rolini o'z zimmalariga olganlarida, oilada kuch dinamikasi o'zgarishi qayd etiladi. Ayollar migratsiya tufayli ko'proq vakolat va iqtisodiy mustaqillikka ega bo'ladilar.[7] Biroq bu o'zgarish ayollarning g'amxo'rlik qiluvchi va uy bekasi sifatidagi an'anaviy roli haqidagi kutishlarga ta'sir qiladi. Ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish ayollarga mustaqil qarorlar qabul qilish hamda ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sohalarda mustaqil harakat qilish imkonini beradigan iqtisodiy imkoniyatlar bilan chambarchas bog'liq[8]. Aksariyat mamlakatlarda migratsiya iqtisodiy farovonlikni oshiruvchi "oqilona iqtisodiy strategiya" sifatida tavsiflanadi[9]. Migratsiya natijasida erishiladigan iqtisodiy mustaqillik ayollarga oilalariga moliyaviy hissa qo'shish imkonini beradi. Pul jo'natmalari ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirib, sog'liq xarajatlarini qoplab, farovonlikni oshiradi[10].

Ayollar migratsiyasi oila dinamikasiga chuqur ta'sir ko'rsatadi, ayniqsa, bolalarning psixologik va hissiy holatiga ta'sir qiladi. Dunyo bo'ylab millionlab bolalarning otasi yoki onasi xorijda yashaydi. Filippinda, taxminan, 9 million bolalar otasiz yoki onasiz yashashi qayd etilgan. Qirg'izistonda esa 10% bolalarning ota-onasi xorijda ishlaydi. Ichki migratsiya tufayli Xitoyda 61 million bolaning ota-onasi shaharlarga ko'chib ketgan. Onalar migratsiyasining bolalar taqdiriga ta'siri bo'yicha bir necha tadqiqotlar amalga oshirilgan.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, migratsiya tufayli onalarning yo'qligi erta bolalik davrida shakllangan hayotiy bog'lanish rishtalarini buzishi va muhim ijtimoiy-emotsional muammolarga olib kelishi mumkin. Shrilankada o'tkazilgan tadqiqotda onalarning migratsiya davrida yurtda qolayotgan bolalarning yarmi (48,8%) olti yoshga to'lmagani kuzatilgan. Uch yoshgacha bolalar esa 30,5% ni tashkil etgan. Bu davr bolaning jismoniy va hissiy rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi[11]. Raturi & Cebotari tomonidan Ganada panel ma'lumotlari asosida qilingan tadqiqot natijasiga ko'ra ota-onaning ichki migratsiyasi qiz farzandlarning ruhiy tushkunligiga olib keladi[12].

Ona nazoratisiz qolgan bolalarning ta'limida o'zgarishlar kuzatiladi. Qo'llab-quvvatlash yoki motivatsiya yo'qligi sababli o'qishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Shri-Lankada o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, migrant onalarning farzandlari maktabda boshqa tengdoshlariga qaraganda yomonroq natija ko'rsatgan. Xitoyda migrantlarning bolalari o'z tengdoshlariga qaraganda maktabda ko'proq muammolarga duch kelishadi, darsga qatnashmaslik va maktabni tashlab ketish darajasi yuqoriroq. Gao va hammualliflari (2010) bu borada qizlar o'g'il bolalarga qaraganda maktabni tashlab ketishga moyilligini ko'rsatadi. Tadqiqotchilarning

[7] Deniz Kandiyoti. Rethinking Bargaining with Patriarchy. *Feminist Vision of Development: Gender, Analysis and Policy*, 2005. pp. 135–54.

[8] Erin Trouth Hofmann and Cynthia J. Buckley. Global Changes and Gendered Responses: The Feminization of Migration from Georgia. *International Migration Review* 47, no. 3 (September 2013): pp. 508–38, https://doi.org/10.1111/imre.12035.the feminization of migration remains among the least understood trends in migration literature. Existing research links feminization of migration to socioeconomic change in migrant origin countries, changes in destination-country labor markets, structural factors, and changing social attitudes. However, questions of how the feminization of migration begins and how it becomes socially institutionalized remain largely unanswered. Having experienced a recent, dramatic increase in female migration, Georgia provides an excellent case to study the emergence of women's labor migration. Our findings highlight the importance of human capital, increasing divorce rates, and an absence of local economic opportunities in motivating increasing numbers of women to migrate. Additionally, changing destination patterns and shifts in labor-market demand toward feminized occupations act as key initial conditions enabling the growth of women's migration. As migration is feminized, cultural beliefs stigmatizing female migrants can be renegotiated to frame women's migration within normative gender approaches, providing pathways for cultural maintenance. In the early stages of the feminization of migration, we find the initial attempts to reframe migration are powerful; they can challenge, or at least delay, the expansion of women's autonomy that is often associated with migration.»,»container-title»:»International Migration Review»,»DOI»:»10.1111/imre.12035»,»ISSN»:»0197-9183, 1747-7379»,»issue»:»3»,»journalAbbreviation»:»International Migration Review»,»language»:»en»,»page»:»508-538»,»source»:»DOI.org (Crossref

[9] Moshe Semyonov and Anastasia Gorodzeisky. Labor Migration, Remittances and Economic Well-Being of Households in the Philippines. *Population Research and Policy Review* 27, no. 5 (October 1, 2008): pp. 619–37, https://doi.org/10.1007/s11113-008-9084-7

[10] Gervin Ane Apatinga, Emmanuel K. Kyeremeh, and Godwin Arku. 'Feminization of Migration': The Implications for 'Left-behind' Families in Ghana. *Migration and Development* 11, no. 1 (February 2022): 83–100, https://doi.org/10.1080/21632324.2019.1703283

[11] Kishali Pinto-Jayawardena. Left behind, Left out: The Impact on Children and Families of Mothers Migrating for Work Abroad: Summary Report (Save the Children in Sri Lanka, Colombo, 2006).

[12] Radhika Raturi and Victor Cebotari. The Impact of Parental Migration on Psychological Well-Being of Children in Ghana. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 49, no. 1 (January 2, 2023): 192–211, https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2076070

ta'kidlashicha, bu bolalarning maktabdagi yomon o'qishining sabablari migratsiya natijasida uyda va dalada ish yukining ko'payishi bilan bog'liq[13].

Kandel (2003) tadqiqotiga ko'ra, meksikalik qizlarning maktabni tashlab ketishlarida yana bir sabab onalarining migratsiyasi tufayli kichik yoshdagi uka-singillariga g'amxo'rlik qilishda yordam berishlaridir[14]. UNICEF hamkorligida Shrilankada o'tkazilgan tadqiqot doirasida onalarning migratsiyasi tufayli 2 nafar voyaga yetmagan qizning turmush qurishi, bolalarga nisbatan jinsiy zo'ravonlikning 5 ta holati (jinoyatchi noma'lum) kuzatilgan. Shuningdek, 3 nafar qiz jinsiy zo'ravonlik tufayli o'z joniga qasd qilgan.

West Indies Universitetida o'tkazilgan tadqiqot onalar migratsiyasi bolalarning zo'ravonlik bilan shug'ullanishiga asosiy omil bo'lgan, degan xulosa bergan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, noqonuniy faoliyat bilan shug'ullangan bolalarning 80% ida onasi yo'qligini aniqlangan.

Ijtimoiy me'yorlar va an'anaviy gender rollari ahamiyatli bo'lsa-da, so'nggi yillarda o'zbekistonlik migrant ayollar sonida ortish kuzatilmoqda. Shunga qaramay, O'zbekistondan ayollar migratsiyasi bo'yicha keng ko'lamli tadqiqotlar soni kam ekanligi kuzatiladi.

[13] Yang Gao et al., .The Impact of Parental Migration on Health Status and Health Behaviours among Left behind Adolescent School Children in China. *BMC Public Health* 10, no. 1 (December 2010): 56, https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-56 \\uc0\\u8221{} {\\i{}BMC Public Health} 10, no. 1 (December 2010

[14] William Kandel. The Impact of US Migration on Mexican Children's Educational Attainment. *Education, Family and Population Dynamics*, 2003. pp. 305–28.

1-rasm. Jinsiga ko'ra migrantlar soni, ming nafar

Manba: *Statistika agentligi, 2023*

1-rasmdagi ma'lumotlar 2012-yildan 2023-yilgacha jinsiga ko'ra migratsiya ko'rsatkichlarini ko'rsatadi. Ayollar migratsiyasi yillar davomida tebranishlarni ko'rsatadi, 2018-2019-yillarda eng yuqori darajaga chiqib, mos ravishda 4385,8 va 4350,3 ming kishini tashkil etgan. COVID-19 pandemiyasi natijasida sezilarli pasayish kuzatilib, 2020-yilda 916,3 ming nafargacha tushgan. Umuman olganda, mazkur yillar davomida erkaklar ayollarga nisbatan yuqori migratsiya ko'rsatkichlariga ega ekanligi kuzatiladi. Lekin 2018-2019-yillarda migratsiya jarayonidagi ayollar erkaklarga nisbatan ko'proq ekanligi qayd etilgan. Erkak va ayol migratsiya ko'rsatkichlari o'rtasidagi tafovut 2020-yilda qisqargan.

2022-2023-yillarda migratsiya ko'rsatkichlari jonlangani kuzatiladi, xususan, ayollar soni 2022-yilda 2455,4 ming va 2023-yilda 2344,1 ming nafarga yetgan. Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda migratsiya jarayonida ayollar sonining ortib borayotgani jamiyatdagi ijtimoiy me'yor va gender rollarning o'zgarishini aks ettiradi (2-rasm).

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Dam olish	**258,6**	**359,2**	**357,9**	**328,8**	**294,7**	**361**	**404,4**	**606,2**	**158,6**	**349,2**	**683,8**	**661,0**
ayollar	127,7	159,6	163,2	158	148,9	176,5	194,1	291,6	74,8	164	332,1	338,2
erkaklar	130,9	199,6	194,7	170,8	145,8	184,5	210,3	314,6	83,8	185,2	351,7	322,8
Davolanish	**34,9**	**34**	**29,2**	**29,4**	**35,8**	**31,9**	**58,1**	**37,2**	**16,5**	**23,9**	**44,6**	**37,4**
ayollar	15,7	16,2	14,3	14,8	18,1	17	31,6	20,7	8,6	11,6	23,6	20,3
erkaklar	19,2	17,8	14,9	14,6	17,7	14,9	26,5	16,5	7,9	12,3	21	17,1
Qarindoshlarni yo'qlash	**2147,2**	**2455,2**	**2074,4**	**2801,3**	**3146,6**	**4358,9**	**7968,5**	**7599,3**	**1694,4**	**1617,1**	**4275,9**	**4038,5**
ayollar	1050	1175,4	928,1	1182,2	1319	1899,4	4132,4	3988,2	785,2	746,1	2032,7	1967,5
erkaklar	1097,2	1279,8	1146,3	1619,1	1827,6	2459,5	3836,1	3611,1	909,2	871,1	2243,2	2071
O'qish	**33,1**	**34,7**	**34,2**	**36,4**	**40,4**	**39,2**	**50,6**	**104,4**	**107,6**	**189,1**	**143,7**	**36,6**
ayollar	12,7	12,8	12,5	12,6	13,3	12,3	17,7	41,3	45,7	84,4	65,1	16,5
erkaklar	20,4	21,9	21,7	23,8	27,1	26,9	32,9	63,1	61,9	104,7	78,6	20,1
Xizmat yuzasidan	**196,9**	**221,9**	**256,7**	**282,9**	**298**	**361,7**	**113,2**	**90,8**	**24,4**	**15,6**	**15,2**	**14,0**
ayollar	50,7	53,5	53,6	57,6	58,8	73	10	8,5	2	1,5	1,9	1,6
erkaklar	146,2	168,4	203,1	225,3	239,2	288,7	103,2	82,3	22,4	14,1	13,3	12,4

2-rasm. Migratsiya maqsadiga ko'ra taqsimlanishi, ming nafar

Manba: *Statistika agentligi, 2023*

2012-yildan 2023-yilgacha dam olish va hordiq chiqarish maqsadida ketgan ayollar soni 127,7 ming nafardan 338,2 ming nafarga ortgan. Mazkur davr uchun erkaklar migratsiyasida ortish kuzatilsa-da, ammo o‘sish sur’ati ayollarnikidan biroz pastroq ekani qayd etilgan. Davolanish uchun ketgan ayollar orasida migratsiyaga barqaror talab kuzatilsa, erkaklar o‘rtasida davolanish migratsiyasining biroz pasayishi qayd etilgan. Qarindoshlarni ziyorat qilish bo‘yicha ayollar sonining 2012-yildagi 1050 ming nafardan 2023-yilda 1967,5 ming nafarga oshgani ayollar orasida bu tendensiyaning kuchli ekanligini ko‘rsatadi. Erkaklar mutlaq ko‘rsatkichlarda yuqoriroq sur’atni saqlab qolishgan. O‘qish bo‘yicha ketganlarning 12,7 ming nafardan 16,5 ming nafargacha ortgani ayollarning chet elda o‘qishga bo‘lgan qiziqishi ortib borayotganidan dalolat beradi. Erkaklarda o‘qish bo‘yicha migratsiya tebranib tursa-da, umumiy trend pasayishni ko‘rsatmoqda. Xizmat safari maqsadida ketganlar orasida jinsidan qat’i nazar keskin kamayishi kuzatiladi (3-rasm).

Ko‘pgina mamlakatlarda o‘zbekistonlik erkak migrantlar soni ayollarga nisbatan ko‘proq. Shunga qaramay, ayrim mamlakatlarda gender tafovutlari kamayib bormoqda, xususan, Ozarbayjon va Turkiyada o‘zbekistonlik migrantlar orasida ayollarning ulushi yuqoriroq ekani kuzatiladi. Janubiy Koreya va Turkmaniston kabi davlatlar migratsiyada sezilarli gender nomutanosibligini ko‘rsatmoqda, erkaklar soni ayollardan sezilarli darajada ko‘p.

Turkiya mehnat bozori segmentatsiyasi xotin-qizlar uchun moslashganligi sababli nafaqat O‘zbekiston, balki sobiq ittifoq mamlakatlaridan Turkiyaga ishlash uchun boradigan migrantlari soni yuqoriligacha qolmoqda[15]. O‘tgan asrning 90-yillarida boshlangan qisqa muddatli mayda savdogarlikdan (shuttle trader) bugungi kunda sirkulyar migrantlikka o‘tishini kuzatish mumkin.[16]

[15] Shoirakhon R. Nurdinova, “Socio-Economic Factors Affecting Uzbek Labor Migrants in Turkey,” *Eurasia on the Move Interdisciplinary Approaches to a Dynamic Migration Region, Book Chapter, Washington, DC: The George Washington University, Central Asia Program*, 2018, 119–27.

[16] Luisa Piart, “Transition, Migration, Capitalism: Female Uzbek Shuttle Traders in Istanbul,” in *Migration and Social Upheaval as the Face of Globalization in Central Asia* (Brill, 2013), 333–54, https://brill.com/downloadpdf/book/9789004249509/B9789004249509_021.pdf.

		2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ozarbayjon	ayollar	59%	55%	57%	0%	53%	55%
	erkaklar	42%	45%	43%	0%	47%	45%
Hindiston	ayollar	54%	57%	56%	47%	47%	54%
	erkaklar	46%	43%	44%	53%	53%	46%
Kozog‘iston	ayollar	52%	52%	47%	54%	48%	46%
	erkaklar	48%	48%	53%	46%	52%	54%
Kirg‘iziston	ayollar	52%	54%	46%	43%	47%	50%
	erkaklar	48%	46%	54%	57%	53%	50%
Janubiy Koreya	ayollar	33%	31%	31%	47%	42%	47%
	erkaklar	67%	69%	69%	55%	58%	53%
BAA	ayollar	53%	50%	47%	45%	48%	50%
	erkaklar	47%	50%	53%	55%	52%	50%
Rossiya	ayollar	50%	49%	41%	44%	44%	49%
	erkaklar	50%	51%	59%	56%	56%	51%
AQSh	ayollar	52%	51%	48%	51%	51%	53%
	erkaklar	47%	49%	52%	49%	49%	47%
Tojikiston	ayollar	50%	49%	45%	47%	48%	48%
	erkaklar	50%	51%	55%	53%	52%	52%
Tailand	ayollar	50%	51%	38%	33%	43%	48%
	erkaklar	50%	49%	64%	67%	57%	52%
Turkmaniston	ayollar	11%	11%	7%	0%	14%	58%
	erkaklar	89%	89%	93%	100%	86%	42%
Turkiya	ayollar	57%	57%	54%	55%	53%	55%
	erkaklar	43%	43%	46%	44%	47%	45%
Boshqa davlatlar	ayollar	52%	52%	51%	45%	51%	54%
	erkaklar	48%	48%	49%	55%	49%	46%

3-rasm. Mamlakatlarga ko‘ra migrantlarning taqsimlanishi, foizda

Manba: *Statistika agentligi, 2023*

Mazkur ayollar iqtisodiy maqsadda Turkiyaga qisqa muddatli migratsiya qilishi, bunda yer, uy, avtomobil va to‘y uchun mablag‘ yig‘ish orqali vatanga qaytish istagi borligi kuzatiladi[17]. Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarda “chet ellik kelin” fenomeni bilan mashhur bo‘lgan xorijiy davlat fuqarosiga turmushga chiqish orqali migratsiya jarayoni ishtirokchilarida ham o‘sish kuzatiladi. [18]

UNICEF tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotga ko‘ra, O‘zbekistonda ota-onasi migrant oilalarning (45%) kamida 2 nafar farzandi vasiylar qaramog‘ida qoladi. Mazkur bolalarning qariyb 37% i qarindoshlari qaramog‘ida yashashi qayd etilgan. Onalarning migratsiyasi, o‘z navbatida, bolalarning o‘jar va tajovuzkor bo‘lishiga olib keladi. 37% bolalar aka-uka va opa-singillariga g‘azablansa, 18% i esa kattalarga nisbatan qo‘pol munosabatda bo‘lgani kuzatilgan. Migrantlarning bolalarida tibbiy xizmatlardan foydalanishda uzilishlar kuzatiladi. Xususan, so‘nggi 12 oy ichida 1 yoshgacha bo‘lgan bolalarning qariyb 14% i emlanmagan. O‘zbekistonda migrantlarning yurtda qolgan bolalarining ta’limida jiddiy muammolar kuzatilmaydi: ularning 98% i maktabga qatnaydilar. 8% i o‘tgan yil davomida 1 oy yoki undan kam vaqt davomida darslarga qatnamagan.

Yakuniy qism. Xulosa qilib aytganda, migratsiyaning feminizatsiyasi ayollarning mustaqil ravishda yoki oilalari uchun asosiy daromad oluvchi sifatida migratsiyaning ortib borayotgan tendensiyasini anglatadi. Ushbu fenomenning sabablarini, oqibatlarini va muammolarini tushunish migratsiya bo‘yicha inklyuziv siyosat ishlab chiqish nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega. Ayollar migratsiyasining yurtda qolgan oila dinamikasi va bolalar farovonligiga ta’siri bo‘yicha quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

birinchidan, migratsiyaning feminizatsiyalashuviga ta’sir qiluvchi “tortuvchi” va “itaruvchi” omillarni aniqlash;

ikkinchidan, ayollarning migratsiya mamlakati sifatida tanlayotgan mamlakatlarning mehnat bozori imkoniyatlarini baholash;

uchinchidan, migratsiyaning feminizatsiyalashuvi bolalar hayotiga, psixologik farovonligiga va tarbiyasiga ta’sir qilish mexanizmlarini chuqurroq tadqiq qilish;

to‘rtinchidan, migrant qabul qiluvchi mamlakatlarda odam savdosi va mehnat ekspluatatsiyasining oldini olish maqsadida huquqiy ma’lumot berish tadbirlarini yo‘lga qo‘yish;

Beshinchidan, migratsiyadagi xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilish maqsadida xorijiy mamlakatlari bilan ikki tomonlama ijtimoiy himoyani yo‘lga qo‘yish.

[17] Rauf Aslanov, “Migration From The Central Asian Republics Of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, And Uzbekistan To Turkey (Antalya-İstanbul-İzmir) After The 2008 World Financial Crisis” (Master Thesis, Middle East Technical University, 2023), Https://Open.Metu.Edu.Tr/Handle/11511/104814.

[18] Çisel Ekiz Gökmen, “Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar,” *Çalışma ve Toplum* 1, no. 28 (January 1, 2011): 201–32.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Apatinga, Gervin Ane, Emmanuel K. Kyeremeh, and Godwin Arku. “‘Feminization of Migration’: The Implications for ‘Left-behind’ Families in Ghana.” Migration and Development 11, no. 1 (February 2022): 83–100. https://doi.org/10.1080/21632324.2019.1703283
2. Aslanov Rauf. “Migration From the Central Asian Republics of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, And Uzbekistan to Turkey (Antalya-İstanbul-İzmir) After The 2008 World Financial Crisis.” Master Thesis, Middle East Technical University, 2023. https://open.metu.edu.tr/handle/11511/104814
3. Bauloz, Celine, Margaret Walton-Roberts, Rose Jaji, and Taehoon Lee. “Gender and Migration: Trends, Gaps and Urgent Action.” World Migration Report 2024, no. 1 (April 2024): e00038. https://doi.org/10.1002/wom3.38
4. Docquier, Frédéric, B. Lindsay Lowell, and Abdeslam Marfouk. “A Gendered Assessment of Highly Skilled Emigration.” Population and Development Review 35, no. 2 (June 2009): 297–321. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2009.00277.x.
5. Donato, Katharine M., and Donna Gabaccia. “The Global Feminization of Migration: Past, Present, and Future.” Migration Policy Institute 1 (2016).
6. Gao, Yang, Li Ping Li, Jean Hee Kim, Nathan Congdon, Joseph Lau, and Sian Griffiths. “The Impact of Parental Migration on Health Status and Health Behaviours among Left behind Adolescent School Children in China.” BMC Public Health 10, no. 1 (December 2010): 56. https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-56.

7. Gökmen, Çisel Ekiz. "Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar." Çalışma ve Toplum 1, no. 28 (January 1, 2011): 201–32.
8. Hofmann, Erin Trouth, and Cynthia J. Buckley. "Global Changes and Gendered Responses: The Feminization of Migration from Georgia." International Migration Review 47, no. 3 (September 2013): 508–38. https://doi.org/10.1111/imre.12035
9. Kandel, William. "The Impact of US Migration on Mexican Children's Educational Attainment." Education, Family and Population Dynamics, 2003, 305–28.
10. Kandiyoti, Deniz. "Rethinking Bargaining with Patriarchy." Feminist Vision of Development: Gender, Analysis and Policy, 2005, 135–54.
11. Koutonin, Mawuna Remarque. "Why Are White People Expats When the Rest of Us Are Immigrants." The Guardian 13, no. 05 (2015): 2013.
12. Nurdinova, Shoirakhon R. "Socio-Economic Factors Affecting Uzbek Labor Migrants in Turkey." Eurasia on the Move Interdisciplinary Approaches to a Dynamic Migration Region, Book Chapter, Washington, DC: The George Washington University, Central Asia Program, 2018, 119–27.
13. Piart, Luisa. "Transition, Migration, Capitalism: Female Uzbek Shuttle Traders in Istanbul." In Migration and Social Upheaval as the Face of Globalization in Central Asia, 333–54. Brill, 2013. https://brill.com/downloadpdf/book/9789004249509/B9789004249509_021.pdf
14. Pinto-Jayawardena, Kishali. "Left behind, Left out: The Impact on Children and Families of Mothers Migrating for Work Abroad: Summary Report." Save the Children in Sri Lanka, Colombo, 2006.
15. Piper, Nicola. "Feminisation of Migration and the Social Dimensions of Development: The Asian Case." In Globalisation and Migration, 60–76. Routledge, 2013. https://api.taylorfrancis.com/content/chapters/edit/download?identifierName=doi&identifierValue=10.4324/9781315876443-4&type=chapterpdf
16. Raturi, Radhika, and Victor Cebotari. "The Impact of Parental Migration on Psychological Well-Being of Children in Ghana." Journal of Ethnic and Migration Studies 49, no. 1 (January 2, 2023): 192–211. https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2076070
17. Semyonov, Moshe, and Anastasia Gorodzeisky. "Labor Migration, Remittances and Economic Well-Being of Households in the Philippines." Population Research and Policy Review 27, no. 5 (October 1, 2008): 619–37. https://doi.org/10.1007/s11113-008-9084-7
18. Thadani, Veena N., and Michael P. Todaro. "Female Migration: A Conceptual Framework." In Women In The Cities Of Asia. Routledge, 1984.

MUASSIS:

"Oila va gender" ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**
Bosh muharrir o'rinbosari: **Musurmanova A.**
Mas'ul kotib: **Mavlonov B.**
Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O'., Razzakova N., Sobirova E., Jabborov U.**
Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**
Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**
Web dizaynerlar: **Yakubov O., Alimova Z.**

Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e'tiborga olgan holda jurnalga havola berilishi shart.
Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.

1940

Nashriyot ro'yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.
Bosishga ruxsat etildi: 29.07.2024.
"Times New Roman" garniturasi. Qog'oz bichimi: 60x84 1/8
Nashriyot bosma tabog'i 7,2.
100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek tumani,
M.Ismoiliy ko'chasi 1-G uy.